

Posljednji je put viđen živ negdje oko Siska

FRA BRANKO ŠUŠAK (1912. – 1945.)

► Piše: **dr. sc. fra Robert Jolić**

Osnovni podatci

Petru Šušku i Mandi, r. Džajkić, iz Mokroga (Pribinovića), župa Široki Brijeg, 29. studenoga 1912. rodio se sin. Nadjenuli su mu ime Ivan. Kršten je istoga dana u crkvi Uznesenja BDM na nebo na Širokom Brijegu. Poslije će Ivan stupiti u franjevački red i uzeti ime fra Branko. Imao je još jedno redovničko ime, fra Benjamin. Nakon pučke škole završio je franjevačku gimnaziju na Širokom Brijegu (1925. – 1934.), a bogoslovni studij u Mostaru (1934. – 1937.) i Bologni, Italija (1937. – 1939.). Vojsku nije služio. U franjevački red stupio je na Humcu 6. kolovoza 1931. Obukao ga je provincijal fra Dominik Mandić. Zavjetovan je jednostavno 7. kolovoza 1932. (provincijal fra Dominik Mandić), a svečano 18. kolovoza 1935. (provincijal fra Mate Čturić). Za subđakona zaređen je u Mostaru 20. veljače 1937., a za svećenika 23. svibnja 1937., također u Mostaru. Sve svete redove podijelio mu je mostarsko-duvanjski biskup fra Alojzije Mišić. Nakon svećeničkog zaređenja dušobrižnički je djelovao kao župni vikar na Čitluku (1939. – 1941.), Mostaru (1941. – 1944.) te kao župnik u Blizancima – Krehinu Gracu

(1944./45.). U svibnju 1945. uhitili Sloveniji i ubili na nepoznatu mjestu. Bile su mu tek 33 godine.¹ Prema

¹ Arhiv Provincije: Osobni karton; Imenik franjevaca, str. 55., br. 492.; A. NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici 1524. – 1945.*, Mostar, 1992., str. 205. – 206.; A. MARIĆ, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Mostar, 2007., str. 63. – 64.; A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 641.; ČASTIMIR MAJIĆ, *U nebo zagledani*, Vicepostulatura mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«, Široki Brijeg – Zagreb, 2011., str. 235. – 237.; Robert JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2011., str. 393.

sjećanju prof. fra Vojislava Mikulića, fra Branko je bio »jednostavan i dobar redovnik i svećenik«. ² To, međutim, komunistima partizanima nije bila nikakva zaprjeka da ga usmrte u jednoj od stotina kolona smrti u svibnju 1945.

Školovanje i redovničko-svećenički život

Nisam uspio pronaći podatak gdje je Ivan Šušak pohađao pučku školu, ali je to najvjerojatnije bilo u gradu Širokom Brijegu (Lištici). U franjevačku gimnaziju na Širokom Brijegu Ivan Šušak upisao se šk. 1925./26. godine. Na žalost, nemamo izvješća o njegovu školovanju sve do 1930. Tada ga nalazimo u 5. razredu i to među onima koji su uspješno položili popravni ispit. Školske godine 1930./31. Ivan je upisao 6. razred. ³ Iz jednog dopisa iste šk. godine saznajemo da Ivan sve do 6. razreda nije bio sjemeništarac, nego vanjski đak. On je, naime, početkom 1931. molio provincijala da ga primi u sjemenište i novicijjat. O tome je provincijal tražio mišljenje uprave gimnazije. Profesori su na sjednici od 13. ožujka 1931. zaključili da ga se primi na koncu školske godine i to ako prođe u školi i ako liječnik pronađe da je zdrav. ⁴ Na temelju objavljena gimnazijskoga izvješća teško možemo zaključiti kakve je ocjene imao iz pojedinih predmeta, ali znamo da je upućen na popravni ispit iz matematike. Najviše je u

svim razredima bilo propalih upravo iz matematike. Razred se sastojao od 26 učenika, a razrednik im je bio dr. fra Marijan Zubac. ⁵ God. 1931./32. Ivan nije na Širokom Brijegu: tu je godinu proveo u novicijatu na Humcu, što znači da su profesori dali pozitivno mišljenje unatoč tomu što je propao iz jednog predmeta. U gimnaziji je opet u šk. god. 1932./33. Završio je 7. razred, čini se s dobrim uspjehom. Upisan je kao fra Benjamin Šušak. U razredu su bila dvadesetorica, od čega jedanaestorica klerika. Razrednik im je bio fra Martin Sopta. ⁶ I osmi je razred fra Benjamin prošao s dobrim uspjehom. U razredu ih je bilo samo 13, a razrednik im je bio dr. fra Arkandeo Nuić. Nakon okončanja gimnazije navedeni su pristupili maturalnom ispitu koji je trajao od 10. do 15. lipnja 1934. Predsjednik ispitne komisije bio je dr. Nikola Majnarić, izaslanik ministra prosvjete, dopredsjednik dr. fra Kresimir Pandžić, ravnatelj širokobriješke gimnazije, a članovi dr. fra Oton Knezović (hrvatski jezik), fra Fabijan Paponja (povijest i zemljopis), dr. fra Arkandeo Nuić (latinski jezik) i dr. fra Svetozar Petric (francuski jezik). Fra Benjamin je maturirao s dobrim uspjehom. ⁷ Nakon toga upisao je filozofsko-teološki studij na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru.

Maturirao je na Širokom Brijegu, a godinu dana proveo u novicijatu na Humcu. Tada je bio uzeo redovničko ime fra Benjamin. Od njih jedanaest u novicijatu, komunisti su ubili trojicu.

Na temelju jednog dopisa provincijala fra Dominika Mandića vidljivo je da je Ivan Šušak imao neku manu na licu, možda neku izraslinu, pa mu provincijal uvjetuje primanje u novicijjat prethodnom operacijom lica. K

tome treba donijeti liječničku potvrdu da je zdrav te prije oblačenja obaviti duhovne vježbe. ⁸ Tako je uskoro (6. kolovoza 1931.) Ivan stupio u novicijjat i uzeo redovničko ime fra Benjamin.

Godinu novicijata proveo je u humačkom samostanu (1931./32.). S njim je bilo još deset kolega: fra Bogdan Čubela, fra Efrem Juričić, fra Dionizije Lasić, fra Vinko Petrović, fra Metod Puljić, fra Kornelije Ravlić, fra Krsto Ravlić, fra Gojko Stojić, fra Jenko Vasilj i fra Bogomir Zlopaša. Obukao ih je provincijal dr. fra Dominik Mandić. Meštar im je bio fra Eugen Tomić st. Dvojica su napustila zajednicu (V. Petrović i E. Juričić; Juričić je kasnije postao biskupijski svećenik, član Dubrovačke biskupije, umro 1960. i pokopan u Čitluku), jedan se poslije u Americi sekularizirao i djelovao kao biskupijski svećenik (Kornelije Ravlić), dvojica su preminuli kao mladi svećenici (G. Stojić i B. Zlopaša), trojicu su ubili komunisti partizani 1945. (B. Šušak, M. Puljić i J. Vasilj), jedan je život proveo u Italiji i Americi (D. Lasić) dok su samo dvojica, fra

² fra Vojislav Mikulić, *Neke pojedinosti vezane za život i rad, djelovanje i osobna obilježja nastradalih članova Hercegovačke franjevačke provincije u prošlom ratu* (razgovor vodio fra Jozo Vasilj na Širokom Brijegu 11. veljače 1986.), str. 7. (u Arhivu Vicepostulature).

³ FRA ANTE A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, II, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2011., str. 480.; 484.

⁴ fra A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, II, str. 506.

⁵ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Treći izvještaj za školsku godinu 1930./31.*, Mostar, 1931., str. 24. – 25.

⁶ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Peti izvještaj za školsku godinu 1932./33.*, Mostar, 1933., str. 24. – 25.

⁷ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Šesti izvještaj za školsku godinu 1933./34.*, Mostar, 1934., str. 24. – 25.

⁸ Provincijalov dopis od 5. srpnja 1931. (Arhiv Provincije: SP, sv. 91, f. 227).

Široki Brijeg 1934./35. ili Mostar 1935./36. Čuče: fra Petar Čapkun (ili fra Efrem Jurčić?) i fra Emil Stipić. Stoje slijeva: fra Jenko Vasilj, fra Zdenko Zubac (?), fra Bogomir Zlopaša, fra Branko Šušak, fra Metod Puljić, fra Jerko Mihaljević, fra Bogdan Ćubela, fra Gojko Stojić.

Bogdan Ćubela i fra Krsto Ravlić, svećenički i redovnički život proveli u Hercegovini i tu preminuli.⁹

Filozofsko-teološki studij fra Branko je započeo na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru. U prvi semestar upisan je 1934./35. (tamo mu je redovničko ime upisano kao fra Benjamin). Imao je četiri predmeta: apologetiku, povijest Crkve, specijalnu filozofiju i hebrejski jezik. Ocjene su mu dobar (7 ½) i 9 iz apologetike. Vladanje je vrlo dobro (2). U ljetnom semestru ima iste predmete i gotovo iste ocjene te uz to ascetiku (8). Vladanje je vrlo dobro (2). U drugoj godini studija (1935./36.) slušao je predmete: Sveto pismo, dogmatika, moralna teologija, kanonsko pravo, povijest Crkve, etika i ascetika. Pro-

sječna ocjena je vrlo dobar (8). U ljetnom semestru predmeti su potpuno isti, prosječna ocjena opet 8, iako ima jednu odličnu (9), ali sada ima čak četiri 7 ili 7 ½. Vladanje opet vrlo dobro (2). Treće godine studija u Mostaru (1936./37.) u zimskom je semestru slušao Sveto pismo, dogmatiku, moralnu teologiju, kanonsko pravo, povijest Crkve i specijalnu filozofiju. Ocjene 7 i 8, više prvih nego drugih. Ipak bi zaključna ocjena bila 8, jer ima dvaput 7 ½, a dvaput 7 ¾. U ljetnom semestru polaže četiri ispita: Sveto pismo (7), dogmatika (7 ¾), moralna teologija (7 ½) i kanonsko pravo (8). Sada mu je u imeniku ime zabilježeno kao fra Branimir.¹⁰ Tako je završio studij u Mostaru, a nastaviti će ga u inozemstvu.

Fra Branko je za svećenika zaređen prije nego je završio bogoslovni studij – jer je tako u ono vrijeme bilo uobičajeno. Provincijal je za šestoricu klerika, među kojima je bio i fra Branko, 27. ožujka 1937. tražio od Sv. Oca dispensu za svećeničko redenje, vjerojatno od nedostatka dobi. Riječ je o fra Bernardu Katiću, fra Bogdanu Ćubeli, fra Dioniziju Lasiću, fra Metodu Puljiću, fra Gojku Stojiću, fra Branku Šušku, fra Jenku Vasilju, fra Bogomiru Zlopaši i fra Emilu Stipiću.¹¹ Za svećenika je zaređen 23. svibnja 1937. Nakon toga je određen za studij u inozemstvu, kako je to bilo uobičajeno. U inozemstvu je ostao dvije akademske godine. Bilo je predviđeno da studij nastavi u Lyonu (Francuska). Tamo je trebao

⁹ ROBERT JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2009., str. 154.

¹⁰ Arhiv Provincije: Liber classificationum seminarii theologici in Mostar ab an. 1895-(1937), fol. 72, 74, 77, 80, 83, 85.

¹¹ Arhiv Provincije: SP, sv. 118, f. 384.

poći s kolegama fra Gojkom Stojićem i fra Kornelijem Ravličem. Za njih je, kao i za neke kolege u druga mjesta, zatražena obedijencija od generala franjevačkoga reda.¹² Nije poznato kad su točno dospjeli u Lyon, možda u rujnu ili vjerojatnije u listopadu 1937. Ipak fra Branko u Lyonu nije ostao dugo. Pisao je o tome iz Bologne provincijalu fra Mati Čturiću 12. studenoga iste godine. Provincijal u Lyonu poslao ga je, naime, kući u Hercegovinu jer je bio odveć slab, dakle loša zdravlja. Sad je u Bologni kod fra Bogdana Ćubele, svoga kolege, a bolonjski provincijal nudi mu da ostane u njegovoj bogosloviji. »I meni se sviđjelo i rado bišhĆ ostao, jer se ja ne osjećam slabim.« Moli provincijala da mu to dopusti.¹³ Njegovu je molbu svojim pismom podupro i fra Bogdan Ćubela.¹⁴ Na to je provincijal odgovorio potvrdno te dopustio fra Branku da može ostatu u Bologni do daljnje odredbe.¹⁵ I tako je fra Branko umjesto Lyona dospio u Bolognu, gdje je ostao do svršetka studija 1939. U ljeto 1938. njih su dvojica pošla na izlet u Rim. To im je dopustio hercegovački provincijal, a molio je i bolonjskog provincijala da bi im dopustio poći na taj izlet.¹⁶ Njih su dvojica 18. srpnja zahvalila provincijalu što im je odobrio pohod Rimu.¹⁷ Krajem 1938. fra Bogdan je dostavio provincijalu misne intencije kao trošak za studij. Uz to mu javlja o velikoj hladnoći u Italiji te šalje božićnu čestitku. Nastavlja: »Studeno, ali se trpi hrvatski. Ja još mlad pa po-

skačem da se ugrijem (da nije toga, Vi me poznajete, isto bi bilo), dočim Branko miran pa njemu studenije.«¹⁸

Dušobrižničko djelovanje

U Hercegovinu se fra Branko vratio sredinom 1939. Imenovan je duhovnim pomoćnikom na Čitluku. O tome je kasnije provincijal obavijestio Ispostavu banske vlasti, Odjel za vjere (23. veljače 1940.).¹⁹ Župnik na Čitluku bio mu je fra Bernardin Smoljan. Fra Branko je u Čitluku 18. srpnja 1939. – 8. lipnja 1941. Krstio je 107 djece te obavio dva vjenčanja.²⁰ Potom je tri godine bio župni vikar u Mostaru (1941. – 1944.). Kroz to je vrijeme krstio 193 djece te obavio 16 vjenčanja.²¹ Potom je 1944. imenovan župnikom u župi Blizanci (Krehin Gradac). K njemu se uskoro preselio njegov bivši župnik s Čitluka fra Bernardin Smoljan. On je bio u mirovini na Humcu, a onda se, vjerojatno u kolovozu 1944., »radi teških časova koja proživljava naš samostan«, to jest nakon bombardiranja humačkog samostana, premjestio na Čitluk. Kako je, međutim, bilo predviđeno da će se tamo uskoro preseliti bogoslovi, on je molio provincijala da se može premjestiti u Krehin Gradac. To mu je provincijal odobrio.

Provincijal piše kako je uvjeren da će ga župnik fra Branko »rado primiti kao svoga nekadašnjeg gošpara i kao našega uglednog člana«. Zanimljiv je i nastavak provincijalova pisma: »Bratski Vas pozdravljamo i mnogo Vam preporučamo, da u Vašim svakidašnjim molitvama mislite na Provinciju i na sve njezine članove: da nas sve dobrota sačuva zdrave i čitave u ovim danima kalamiteta ŠnevoljeĆ i nesreće cjelokupnog čovječanstva.«²² Nema nikakvih daljnjih obavijesti o njihovu boravku u Krehinu Gracu.

Smrt

Uslijed kaosa koji je svakim danom postajao sve veći, provincijal je nastojao na svaki način popuniti župe koje su bile ispražnjene zbog bijega pojedinih svećenika iz straha od komunista partizana ili nakon što su komunističko-partizanske snage zauzele pojedina mjesta. Provincijal fra Leo Petrović 13. siječnja 1945. poslao je dopise upravama samostana u Mostaru i na Širokom Brijegu o izvanrednu premještanju osoblja. Tako je fra Nevinko Mandić poslan za župnika zamjenika u Izbično, fra Čedo Škrobo u Sutinu na Rakitskom polju, fra Rajko Radišić u Ljuti Dolac, fra

Povlačio se s hrvatskom vojskom prema Austriji. Nije jasno gdje je ubijen. Neki su ga zadnji put vidjeli u Sloveniji, neki u okolici Siska.

¹² Dopis provincijala fra Mate Čturića generalu Reda od 10. srpnja 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 119, f. 441).

¹³ Dopis provincijalu od 12. studenoga 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 121, f. 217).

¹⁴ Dopis provincijalu od 12. studenoga 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 121, f. 216).

¹⁵ Provincijalov dopis od 15. studenoga 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 121 – spis nedostaje jer je poslan fra Branku; o njegovu sadržaju znamo ukratko iz Urudžbenog zapisnika).

¹⁶ Dopis bolonjskom provincijalu od 5. srpnja 1938. (Arhiv Provincije: SP, sv. 124, f. 261).

¹⁷ Dopis provincijalu Čturiću od 18. srpnja 1938. (Arhiv Provincije: SP, sv. 124, f. 407-408).

¹⁸ Dopis provincijalu od 23. prosinca 1938. (Arhiv Provincije: SP, sv. 125, f. 425-426).

¹⁹ Arhiv Provincije: SP, sv. 129, f. 227.

²⁰ Župni ured Čitluk: Matica krštenih župe Gradnići-Čitluk, sv. I (1913. - 1941.), str. 256. – 269., sv. II (1941. - 1946.), str. 1. – 4.; Matica vjenčanih župe Gradnići-Čitluk, sv. V (1907. - 1946.).

²¹ Arhiv župe Mostar: Matica krštenih, sv. X (1940. - 1946.); Matica vjenčanih, sv. III (1910. - 1943.).

²² Fra Bernardinov dopis provincijalu od 25. rujna i provincijalov odgovor od 27. rujna 1944. (Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 417).

Tugomir Soldo u Konjic, fra Branko Šušak u Gorance, fra Celestin Raguž i fra Vinko Dragičević na Široki Brijeg da budu privremeno na ispomoć župnicima. Prvoj je trojici Ordinarijat podijelio potrebne jurisdikcije za upravu navedenih župa.²³ Nije mi poznato je li fra Branko uopće uspio doći u svoju novu župu; najvjerojatnije da nije. Prema nekim svjedočenjima i on se povlačio pred komunističko-partizanskom vojskom te tako konačno dospio u kolone smrti. O njemu je u imeniku zabilježeno samo toliko da je oko 11. svibnju 1945. ubijen negdje u Sloveniji.²⁴ Dogodilo se to u njegovoj 33. god. života, 14. god. redovništva i 8. god. svećeništva.

Postoje barem dva svjedoka koji su fra Branka vidjeli neposredno prije njegove smrti. Prva je s. E. V. koja je fra Branka susrela u Sisku na povlačenju hrvatske vojske i naroda prema Mariboru, početkom svibnja 1945. Sjeća se i da joj je fra Branko nešto dao, ali ne zna više točno što te da je to bilo zadnji put da ga je vidjela.²⁵ Drugi je hrvatski časnik Bože Jelić iz Trna kod Širokog Brijega koji svjedoči da je fra Branko, s brojnim drugima, dospio na Bleiburško polje gdje se hrvatska vojska 15. svibnja 1945. predala Englezima, a ovi ih izručili Titovim komunistima partizanima, protivno svim ratnim konvencijama, znajući kakva ih sudbina čeka. Jelić piše da se fra Branko nalazio na polju, u nekom šljiviku, sa skupinom hrvatskih časnika i dočasnika. S njima je bio i dr. fra Bono Jelavić. Nakon što su im Englezi naložili da odlože oružje, predali su ih partizanima koji su odmah u blizini ubili četvoricu hrvatskih časnika,

a ostale povelj u četveroredu. Fra Branka međutim više ne spominje, što znači da nije bio u njegovoj koloni, dok za fra Bonu kaže da je nakon koji dan odlučio sakriti se i pobjeći iz kolone jer više nije mogao hodati.²⁶

O fra Brankovu svršetku piše i dr. fra Častimir Majić: »U svibnju 1945. pridružio se nepreglednu mnoštvu hrvatskih izbjeglica prema Austriji i 15. dana istoga mjeseca osvanuo na zloglasnom Bleiburgu gdje je engleskom prijevaram izdan i predan Titovim partizanima. Oni su ga uključili u zarobljeničke kolone i nemilosrdno tri dana gonili kroz Sloveniju. Mučen i tjelesno iscrpljen najvjerojatnije je stradao 18. svibnja kod Maribora u Sloveniji u 33. godini života u skupini ostalih hercegovačkih franjevaca, koji su odstranjeni kao zatrovana rana ljudske zloće. Njegovo asketsko tijelo pretvorilo se u mrtvački skelet koji je oživio ovjenčan njegovim krjepostima i okrunjen krunom mučeništva koje vodi u život vječni na nebesima gdje vlada vječna ljubav i gdje pravda ne umire.«²⁷

Iako je kristalno jasno da komunističko-partizanskim zločincima nije ni najmanje bilo važno je li netko, a pogotovo katolički svećenik, bio kriv, jer su oni jednako eliminirali i krive i nevine, kakvih je bila ogromna većina, ipak je potrebno postaviti pitanje zbog čega je životom platio fra Branko Šušak, jedan od šezdesetšestorice žrtava komunističko-partizanskoga zločina nad hercegovačkim franjevcima.

U svome nebuloznom 14-straničnom sastavku pod naslovom *Blajburg iz hercegovačkog ugla* poznati partizan Jure Galić govori ponešto i o svećenicima i njihovu djelovanju tijekom

rata. Na jednome mjestu spominje i fra Branka: »U ovom vremenu veliki broj ustaških dužnosnika raznih nivoa, obrazovanja i zanimanja, pa i katoličkih svećenika, obilaze sela, agituju i u tu svrhu obilato koriste mise i oltare, zatim zalaze u seoska domaćinstva i pri tome ljudima ukazuju na mesijsku i istorijsku ulogu ustaštva, Pavelića te veličaju Hitlera i Musolinija i nagovještavajući da će još u 1941. godini biti završen rat. Kao po pravilu oni su u svojoj propagandi za sve dosadašnje ljudske patnje i nevolje optuživali komuniste i komunizam, Jevreje i jevrejstvo, Srbiju i srpstvo itd. Nemoguće je i ovom prigodom ne spomenuti bar neka imena svećenika koji su se u tome od samoga početka posebno isticala, a to su: fra Bogomil Zlopaša, župnik sa Humca, don Jure Vrdoljak Bišćević, župnik iz Studenaca, fra Bono Jelavić, župnik iz Vitine, i fra Branko Šušak, župnik iz Čitluka, don Ilija Tomas, župnik iz Klepaca, fra Tugomir Soldo, župnik iz Čapljine itd, itd.«²⁸ Ne ulazeći ovdje u pravopisne pogreške ni u očite faktografske pogreške (npr. ni Zlopaša, ni Šušak, ni Soldo nisu bili župnici, nego župni vikari u navedenim mjestima), jasno je da Galić, u toliko puta okušanoj komunističko-partizanskoj primitivnoj maniri, želi opravdati zločine nad nevinim ljudima.

I drugo Galićevo nebulozno djelo *Vrijeme i ljudi* spominje fra Branka Šuška kao jednoga od organizatora ustaškoga pokreta u Čitluku. Navodi se da je fra Branko bio župnik u Čitluku (što on nikada nije bio) te »ideolog i organizator ovog čitlučkog ustaškog jezgra«. Nešto poslije doslovno piše: »Kad je u početku

²³ Provincijalov dopis br. 15/45 od 13. siječnja 1945. (Arhiv Provincije: SP, sv. 149, f. 16).

²⁴ Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 55., br. 492.

²⁵ S. E. V.: Svjedočenje (23. siječnja 2009.), razgovor vodio fra Miljenko Stojić, vicepostulator (Arhiv Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«).

²⁶ Jelićevo svjedočanstvo objavljeno u: IVICA KARAMATIĆ, *Nezavisna Država Hrvatska tisućljetni domoljubni san*, Vlastita naklada, Posušje, 2013., str. 229. – 230.

²⁷ ČASTIMIR MAJIĆ, *U nebo zagledani*, str. 236. – 237.

²⁸ JURE GALIĆ, *Blajburg iz hercegovačkog ugla* (rukopis), Sarajevo, 2008., str. 3.

Poznati komunist Jure Galić kraj Drugog svjetskog rata dočekaio je kao komunistički ilegalac na području zapadne Hercegovine i kao takav bio je upućen u mnoge tajne

okupacije otpočelo ubijanje Srba, Mato Primorac organizuje jednu grupu čitlučkih vjerskih (sic!) zatucanih, nepismenih i fanatiziranih mladića, naoružava njih dvadesetak, a Šimun Buntić istu takvu drugu, i obadvojica odlaze na istočnu stranu Neretve i malo je mjesta gdje je bilo Srba u koja oni nisu dolazili i nad njima pravili zločine. Neskrivenu potporu i blagoslov u svemu davao im je čitlučki župnik fra Branko Šušak, pozivajući hrvatsku i katoličku omladinu da stupi u ustaše, da se bore za hrvatstvo i za katoličku vjeru, tako da je u tu svrhu obilato koristio crkvu i oltar.²⁹

Svakomu tko se bavi problematikom Drugoga svjetskog rata, a osobito ulogom svećenstva u njemu, poznato je da je većina svećenika, i onda kao i danas, bila za slobodnu državu hrvatskoga naroda i za izlazak iz ropstva u kojem je živio hrvatski narod u Kraljevini Jugoslaviji (kao i poslije u komunističkoj Jugoslaviji), te da su gotovo svi bili sretni zbog proglašenja Nezavisne Države Hrvatske u travnju 1941., ali je isto tako činjenica da su se oni u najvećem broju ubrzo razočarali u politiku Ante Pavelića i ustaša, poglavito upravo zbog

progona pravoslavnoga pučanstva i besmislena ubijanja nevinih nekato-lika. O tome, kao i o nastojanjima svećenikâ da u svemu iziđu na ruku pravoslavicima u Hercegovini i da ih zaštite, odlično je pisao fra Tugomir Soldo.³⁰ Galić optužuje fra Branka da je bio ideolog skupine ustaških zločinaca iz čitlučkoga kraja te tako i odgovoran za zločine koje su oni počinili u istočnoj Hercegovini nad srpskim pučanstvom. S obzirom na to da Galić ne donosi nikakvih dokaza ni za jednu svoju tvrdnju, ni za tu da su navedeni ljudi iz čitlučkoga kraja stvarno ubijali Srbe, a pogotovo za to da bi fra Branko imao ikakve veze s tim, njegove tvrdnje ne treba ni uzimati ozbiljno. One su proizvod njegove patološke ideološke mržnje na sve što je katoličko i sve što je hrvatsko. U svakom slučaju, ako je fra Branko i odobravao odlazak hrvatskih mladića u hrvatsku vojsku, u tome nema nikakva zločina jer je takav postupak tih mladića bila njihova domoljubna zadaća (kao i njihovih potomaka u Domovinskom ratu). Sigurno je da ih fra Branko nije nagovarao na bilo kakve zločine niti ih odobravao, kao što je sigurno da daleko najveći broj hrvatskih vojni-

ka nikada nije ni počinio bilo kakav zločin – za razliku od komunističko-partizanskih »osloboditelja« kojima je pripadao i Galić. A da su Galićeve konstrukcije uistinu plod naknadne pameti i pokušaja opravdanja zločina nad nevinim svećenicima, najbolje pokazuje i monumentalna zloknjiga njegova istomišljenika Viktora Novaka *Magnum crimen* u kojoj se ime fra Branka Šuška uopće ne spominje iako se spominje stotinu drugih svećenika kojima je krivica podmetnuta i izmišljena. Fra Branko je imao toli-ko veze sa zločinima da ga se nije sjetio ni Novak. Ali zato jest Jure Galić 60 godina poslije!

Galiću se može postaviti pitanje bi li on i danas strijeljao fra Branka (i stotine drugih svećenika) bez ikakva suđenja i bez dokazane krivnje? Braneći postupke svojih »drugova« iz 1945., on neljudski opravdava stravične komunističko-partizanske zločine i pokazuje da vuk dlaku mije-jenja, ali čud nikada i da bi, kad bi za to imao mogućnosti, i danas ubijao i progonio svoje neistomišljenike isto kako su to činili njegovi »drugovi« 1945. i u desetljećima koja su uslijedila nakon rata. ✍

²⁹ JURE GALIĆ, *Vrijeme i ljudi (svjedočenja)*, Svjetlostkomerc, Sarajevo, 2005., str. 163. – 164; 166. – 167.

³⁰ FRA TUGOMIR SOLDI, »Držanje katoličkog svećenstva u Hercegovini za vrijeme Drugoga svjetskog rata«, *Hercegovina franciscana*, 7, Hercegovačka franjevačka provincija, Mostar, 2011., str. 379. – 456. (prir. I. Šarac).

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, VIII., 1 (14), Široki Brijeg, 2015., siječanj – lipanj, 2015.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14,
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

- poštanskom uputnicom
- UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:

žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Naizgled je prošlo tako mnogo vremena otkada su komunisti željeznom metlom počistili krajeve kojima su prošli i nad kojima su zavladaali. Ipak, sve je još, na žalost, svježije i utječe na naše živote. Kad čovjek o svemu razmisli, onda zaključuje da je to zbog toga što se dotični ni dandanas nisu pokajali za svoja počinjena zlodjela. Umjesto toga oni govore o zastranjivanjima. Da ne bi! Hrvatska današnja historiografija sve više i više razotkriva to prikrivanje. Komunistička zločinačka ideologija i želimo li naprijed, trebamo se osloboditi njegovih naslaga. Jasno i bez ikakvih govornih smicalica.

Hercegovačka franjevačka provincija, odnosno Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, nema, stalno to naglašavamo, zadatak tražiti ubojice i ispravljati povijesni govor, nego među svojim ubijenim članovima pronalaziti tragove mučeništva. I to neumorno činimo, iz dana u dan. Ove godine obilježavamo 70. obljetnicu nepravedna, ničim zaslužena, ubojstva naše braće. Program obilježavanja protegnut ćemo kroz čitavu godinu i uz Božju pomoć nadamo se da će biti bogat ili primjeren, kako hoćemo. U sve spada i obilježavanje žrtvoslovnih mjesta. To je glede vanjskoga očitovanja. Što je s onim nutarnjim? Na to svatko od nas treba odgovoriti. U tom nesretnom Drugom svjetskom ratu ginuli su ne samo hercegovački franjevci nego i mnogobrojan puk Božji. Prisjetimo se svega toga u

svojim srcima i nastojmo osloboditi svoju dušu za istinsku slobodu. Nju nam nije darovao nikakav komunizam ili antifaziizam, kako sada vole govoriti, nju nam je darovao Bog preko krunice obješene o vratu naših bojovnika u Domovinskom ratu.

Dok pišem sve ovo, čitam što je kroz nekoliko zadnjih mjeseci Ministarstvo, nekada hrvatskih, branitelja, kojemu je pripojen Ured za istraživanje komunističkih zločina, uradilo glede žrtava iz Drugoga svjetskog rata i poraća. Osobno je to pismo i pitam se zbog čega o svemu nisam saznao iz medija koje redovno pratim? Očito im to ne odgovara. Moraju nešto raditi pa kad je tako, neka se o svemu što manje čuje. Zbog svega nema ni govora o pokopu tih žrtava. Vjerojatno se, kao u primjeru Sinca i Vrgorca, sve radi na brzinu i bez nazočnosti svećenika i javnosti. Na njihovu žalost sada ne mogu reći da nisu znali ili da sve rade stručno i po zakonu. U ljetošnjem broju *Hrvatske vjernosti* perom stručne osobe objašnjeno je koji bi se postupak pri tome trebao primijeniti. A njima je teško pročitati te dvije stranice??!

Odgovorani je posao istraživati samo jednu žrtvu, a kamoli njih nekoliko stotina tisuća. Ali je i častan te to netko mora učiniti. Pomognimo koliko možemo i molimo se da uključeni u taj rad smognu snage sve obaviti kako treba. Bog i žrtve bit će nam zahvalni.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Pobijeni	38
Podsjetnik	18	Djela pobijenih	44
Povijesne okolnosti	24	Odjek u umjetnosti	47
Povjerenstva	27	Nagradni natječaj	48
Stratišta	28	Razgovor	52
Istraživanja	30	Podlistak	57
Glas o mučeništvu	33		